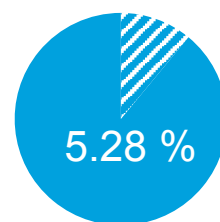

Akmenės rajono savivaldybės analizė

Toliau pateikiama vienos iš probleminių teritorijų – Akmenės rajono savivaldybės – atvejo studija. Pirma, yra pristatoma ES struktūrinių fondų finansavimo apžvalga, aptariamos pagrindinės investicinės kryptys. Vėliau pristatoma socio-ekonominių ir aplinkos rodiklių kaita 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Atvejo studiją apibendrina 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniam vystymuisi vertinimas; 1.3. dalyje taip pat pateikiami gerosios praktikos projektų pavyzdžiai.

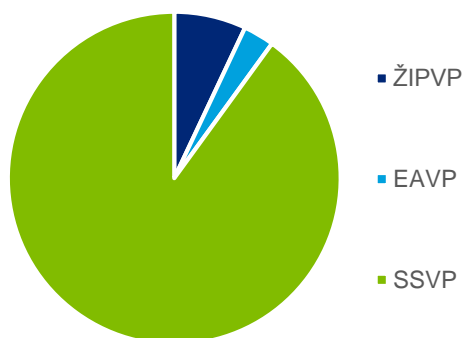
1.1. Finansavimo apžvalga

2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų (ES SF) programavimo laikotarpiu, Akmenės savivaldybėje, buvo finansuoti 52 projektai. Bendra projektų vertė siekė 45.428 mln. EUR; tai sudarė 5.28 proc. visų probleminėse teritorijose įgyvendintų ES SF projektų vertės.

Didžioji dalis ES lėšų (90 proc. visų savivaldybės teritorijoje įgyvendintų projektų vertės) buvo skirta pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programą (SSVP). Tuo tarpu Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos (ŽIPVP) ir Ekonomikos augimo veiksmų programos (EAVP) lėšos atitinkamai sudarė 7 proc. ir 3 proc. Projektų skaičius atitinka finansavimo lėšų pasiskirstymą: Akmenės rajono savivaldybėje buvo įgyvendinta 15-ka ŽIPVP, 4-i EAVP ir 33 SSVP projektai.

1 paveikslas. Veiksmų programų finansavimas (dalis bendros projektų vertės)

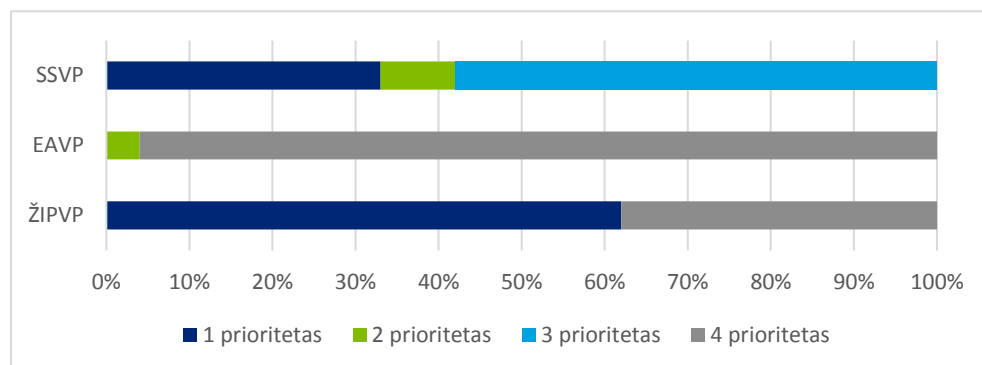

Šaltinis: www.esparama.lt

Analizuojant veiksmų programų prioritetų finansavimą, ŽIPVP apimtyje ES finansavimas buvo skirtas prioritetų „1 Prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ ir „4 Prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ projektams. EAVP apimtyje – „2 Prioriteto. Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas“ ir „4 Prioriteto. Esminė ekonominė infrastruktūra“ projektams. SSVP apimtyje – „1 Prioriteto. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“, „2 Prioriteto. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ ir „3 Prioriteto. Aplinka ir

darnus vystymasis“ projektams. Taigi investuojama buvo į užimtumo didinimą, viešojo valdymo tobulinimą, miestų plėtrą ir paveldo išsaugojimo, viešųjų paslaugų kokybę ir aplinkosaugą. Daugiausiai buvo investuojama į gamybinį ir gamtos kapitalą; didžioji dalis investicijų įgyvendintos pasitelkiant vertikaliai darnaus vystymosi horizontalų prioritetą integruojančias priemones.

2 paveikslas. Veiksmų programų prioritetų finansavimas (dalis nuo visos VP)

Šaltinis: www.esparama.lt

Atlikus įgyvendintų projektų analizę, nustatyta, kad ŽIPVP 1 prioriteto apimtyje daugiausiai finansuoti su pažeidžiamų visuomenės grupių integracija susiję projektai, tuo tarpu aktyvioms užimtumo skatinimo/ nedarbo priemonėms skirtas dėmesys buvo ribotas. ŽIPVP 4 prioriteto projektai iš esmės atitiko ir kitose probleminėse teritorijose įgyvendintas viešojo valdymo tobulinimo priemones: viešojo administravimo įstaigų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, strateginio ir teritorijų planavimo dokumentų rengimas bei „vieno langelio“ principo diegimas. EAVP projektų buvo itin mažai: keli buvo skirti vietos įmonių konkurencingumo ir eksporto plėtrai, kiti du – Naujosios Akmenės ir Ventos miestų gatvių rekonstrukcijai. SSVP 1 prioriteto priemonių apimtyje įgyvendinti daugiabučių renovacijos ir kompleksinio gyvenamosios aplinkos sutvarkymo projektai. 2 prioriteto projektai orientuoti į socialinių paslaugų ir sveikatos apsaugos infrastruktūros tobulinimą, tuo tarpu 3 prioriteto apimtyje įgyvendinti energetinio efektyvumo gerinimo, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo, atliekų tvarkymo projektai. Pastebėtina tendencija, kad daugiausiai investuota srityse, kur vyravo valstybės ir regionų projektų planavimo priemonės.

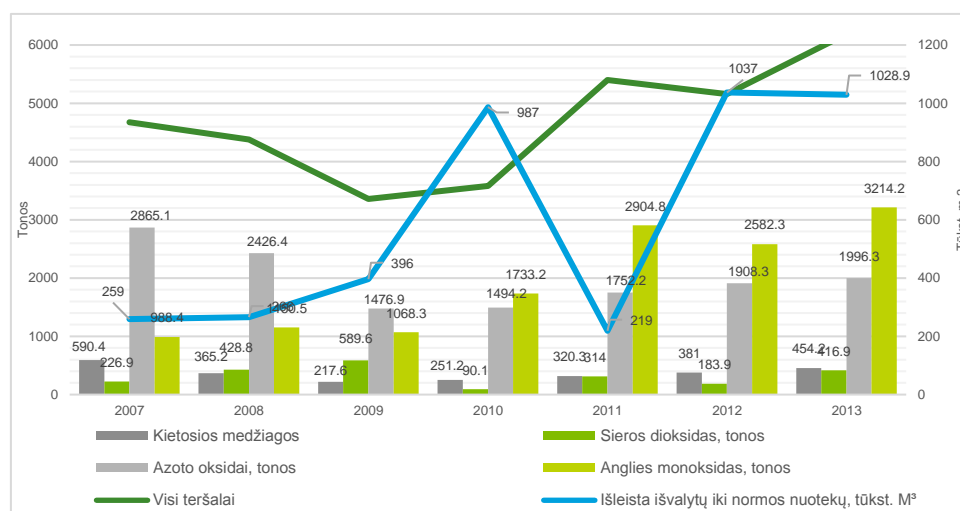
1.2. Rodiklių analizė

Atliekant atvejo studiją buvo vertinti trijų rūšių – aplinkos taršos, demografiniai ir ekonominės veiklos – rodikliai. Aplinkos taršos rodikliai apėmė išvalytų iki normos nuotekų kiekius, išmetamų teršalų kiekius, sieros dioksido (SO₂), anglies monoksido (CO) rodiklius. Demografiniai rodikliai apėmė nuolatinių gyventojų skaičių, pensinio amžiaus ir darbingo amžiaus gyventojų dalį, bei darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus ir registruotų bedarbių santykį. Ekonominės veiklos rodikliai – pridėtinė vertė gamybos kainomis, materialinės investicijos to meto kainomis ir tiesioginės užsienio investicijos.

Aplinkos taršos rodiklių atveju stebimos kelios tendencijos – viena vertus, dėl finansų krizės, ekonomikos lėtėjimo teršalų kiekiai trumpuoju laikotarpiu sumažėjo; ekonomikai atsigaunant, teršalų kiekiai taip pat ėmė didėti. Kita vertus, investicijos į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą, pagerino nuotekų išvalymo rodiklius. Pavyzdžiui, nuo 2006 m. iki 2009 m. į orą išmetamų teršalų kiekis buvo sumažintas 2616.4 t (43.79%). 2010 m. ši tendencija pasikeitė ir jau 2013 m. išmetamų teršalų kiekis pranoko 2006 m. lygį, kuomet buvo išmetama 6189.3 t teršalų. Žvelgiant į atskiras teršalų grupes pastebima, kad pirmuoju laikotarpiu prie intensyvaus teršalų kiekio mažinimo prisidėjo

azoto oksidai, kurių išmetimo kiekis nuo 2006 iki 2009 m sumažėjo 1778.8 t. Vienintelis šiuo laikotarpiu augęs teršalų kiekis – sieros dioksidas, kurio išmetimo kiekis išaugo 3 kartus. Azoto oksidą ir sieros dioksidą, kurie sukelia rūgštų lietų, į atmosferą išskiria pramonė ir transporto priemonės. Apibendrinant, bendra aplinkos tarša 2007 – 2013 m. laikotarpiu buvo linkusi didėti.

3 paveikslas. Aplinkos taršos rodikliai*

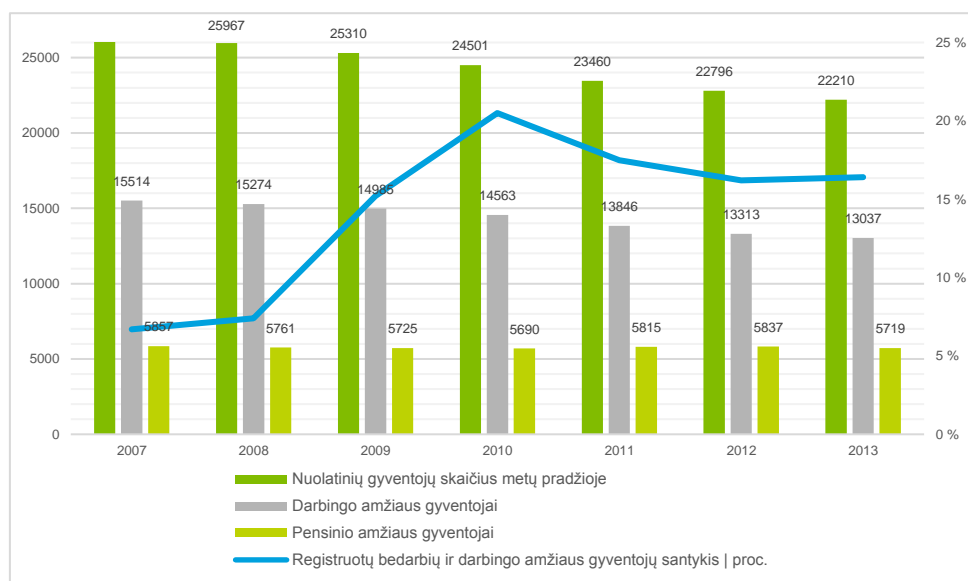
Šaltinis: Statistikos departamentas

* - visi rodikliai, išskyrus „Išleista išvalytų iki normos nuotekų, tūkst. m³“ yra matuojami tonomis.

Vertinant demografinius rodiklius, 2007 - 2013 m. stebimos tendencijos atitinka nacionaliniu mastu vykusius pokyčius. Visu laikotarpiu nuolatinių gyventojų skaičius nuosekliai mažėjo. Palyginti su 2007 m., gyventojų skaičius 2013 m. buvo sumažėjęs penktadaliu (apie 19 proc.). Atitinkamai mažėjo ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius. Pensinio amžiaus žmonių skaičius nagrinėjamu laikotarpiu per metus vidutiniškai mažėjo po 0.85 proc. Vertinant santykinai aukštą registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus žmonių santykį, kuris buvo užfiksuotas 2013 m (16.4 proc.), Akmenės savivaldybė užima ketvirtą vietą lyginant su kitomis probleminėmis teritorijomis. Nepaisant aukšto rodiklio, nuo 2010 m. yra stebimas ženklus jo mažėjimas (pokytis 4.1 proc.). Apibendrinant, demografiniai rodikliai didele dalimi buvo nulemti nacionalinių emigracijos mastų ir visuomenės senėjimo tendencijų. Kaip ir nacionaliniu mastu, 2010 m. buvo esminis lūžio taškas nedarbo rodiklių gerėjimo atžvilgiu.

Apžvelgiant mėnesinį (bruto) darbo užmokestį derėtų pabrėžti, kad situacija palyginti su 2007 m. santykinai pagerėjo kadangi mėnesinis atlyginimas išaugo 157.6 EUR. Gretinant su Lietuvos Respublikos vidutiniu mėnesiniu atlyginimu, pastebima, kad situacija praktiškai išliko tokia pati, atotrūkis 2007 m. siekęs 73.4 EUR, 2013 m. sumažėjo iki 40.1 EUR. Apibendrinant, nagrinėjamu laikotarpiu vidutinis mėnesinis atlyginimų lygis Akmenės rajono savivaldybėje beveik prisivijo nacionalinį vidurkį.

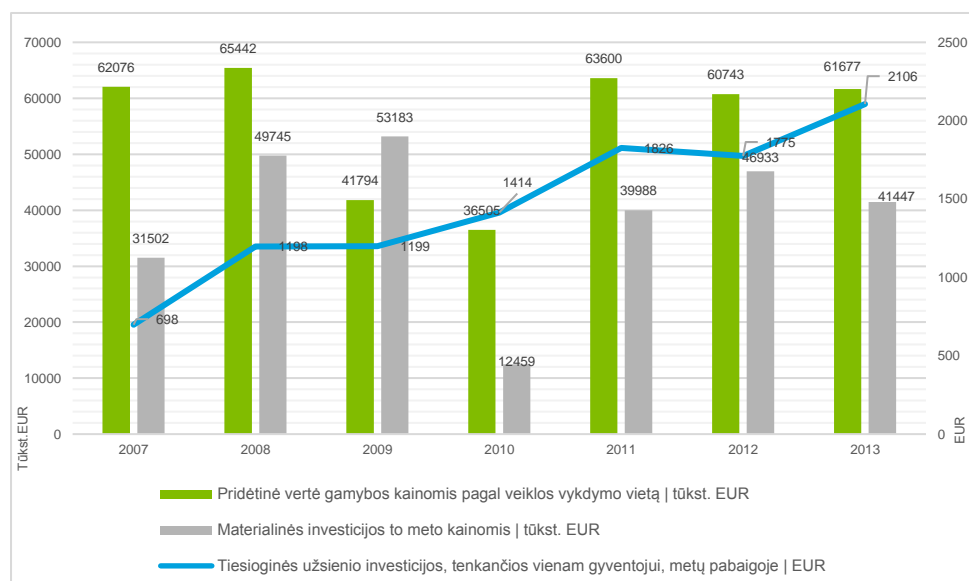
4 paveikslas. Demografiniai rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

Vertinant ūkio ir finansinius rodiklius pastebima, kad 2007 – 2013 m. pridėtinės vertės gamybos kainomis ir materialinių investicijų rodikliai neturėjo nuoseklių kitimo tendencijų. Dėl finansų krizės kuriama pridėtinė vertė nuo 2008 m. mažėjo ir 2010 m. pasiekė žemiausią savo įvertį nagrinėjamu laikotarpiu. Kaip ir nacionaliniu mastu – nuo 2011 m. rodiklio įverčiai pradeda augti su nežymiais svyravimais. Analogiškos tendencijos stebimos ir materialinių investicijų rodiklio atveju. Tiesioginės užsienio investicijos viso laikotarpio metu eksponentiškai augo, o tai rodo didelį užsienio investuotojų susidomėjimą bei reikiamų sąlygų verslo plėtrai egzistavimą. Lyginant su kitomis probleminėmis teritorijomis, Akmenės rajono savivaldybė yra trečioje vietoje pagal tiesiogines užsienio investicijas tenkančias vienam asmeniui. Apibendrinant, Akmenės rajono savivaldybės ekonominės veiklos rodikliai yra vieni geresnių probleminių savivaldybių tarpe.

5 paveikslas. Ekonominės veiklos rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

1.3. ES struktūrinės paramos poveikis

Investicijos probleminėms teritorijoms priskirtoms savivaldybėms buvo skiriamos pagal LRV nutarimu patvirtintas probleminių teritorijų gaivinimo programas. Pagrindiniai Akmenės savivaldybės programos tikslai buvo mažinti nedarbo rodiklius ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių. Tuo tarpu uždaviniai ir veiklos telkėsi į infrastruktūros tobulinimą, daugiabučių atnaujinimą ir savivaldybės tarnautojų administracinių gebėjimų tobulinimą.¹ Taigi ir ES SF lėšos daugiausia buvo investuotos į fizinės aplinkos gerinimą, socialinės infrastruktūros atnaujinimą, daugiabučių renovavimą. Probleminių teritorijų gaivinimo programa savivaldybei padėjo gauti papildomų lėšų anksčiau numatytiems savivaldybės atnaujinimo projektams, taip pat atitinkamų priemonių dėka realizuoti sprendinius, kurie buvo parengti pagal techninę dokumentaciją.

Būsto ir viešosios infrastruktūros renovacijų dėka miestai tapo patrauklesni gyventojams, atvykstantiems asmenims. Be įvaizdžio gerinimo tikimasi, kad atlikti darbai padės pritraukti papildomų investicijų.

„Daugiabučių namų atnaujinimas kompleksiskai tvarkomoje Naujosios Akmenės senamiesčio teritorijoje“, VP3-1.1-VRM-03-R-61-001

Projekto įgyvendinimo metu rekonstruoti (atnaujinti) 35 daugiabučiai namai, esantys Naujosios Akmenės miesto Nepriklausomybės gatvėje: buvo apšiltintos visų 35 daugiabučių namų sienos, cokoliai, perdangos, pakeisti plastikiniai langai. Vizualiai pasikeitė ši teritorija, kuri tapo patraukli gyventojams ir svečiams. Padidėjo renovuotų butų kainos. Projektas atitinka darnaus vystymosi strategijos prioriteto – skurdo ir socialinės atskirties mažinimas – įgyvendinimą, nes sumažinus šildymo išlaidas, mažės kompensacijas iš savivaldybės biudžeto gaunančių asmenų skaičius ir bus taupomos savivaldybės biudžeto lėšos.

Projektas prisidėjo prie:

- ekonomikos augimo, nes gyventojai efektyviau naudojantys šilumą, daugiau lėšų galės skirti vartojimui, pakils jų būsto vertė;
- socialinės atskirties mažinimo, nes mažėjant šildymo kaštams, gerės gyvenimo kokybė;
- aplinkos kokybės gerinimo, nes dėl mažesnio kiekio šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažės oro tarša.

¹ 2011 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 588 „Dėl probleminių teritorijų plėtros programų patvirtinimo“ < <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA6D2B23F867> >

Mokyklų renovacija teigiamai prisidėjo prie socialinės gerovės ir gyvenimo kokybės gerinimo. Atnaujinta švietimo infrastruktūra prisidėjo prie švietimo kokybės rodiklių gerinimo. 2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų programavimo laikotarpio metu Akmenės rajono savivaldybėje buvo renovuotos visos gimnazijos. Įgyvendinus projektus, ženkliai sumažėjo šildymo bei pastato išlaikymo išlaidos, tad sutaupytas lėšas mokyklos gali nukreipti švietimo priemonių gerinimui. Įrengtos vaikų žaidimo aikštelės užtikrino vaikų užimtumą bei laisvo laiko praleidimo būdą. Kaip vienas didžiausių socialinę naudą teikiančių projektų gali būti paminėtas vaikų globos namų įrengimas kaimiškoje vietovėje. 2016 m. juose gyveno 40 vaikų. Šie vaikų namai išsiskiria tuo, kad vaikai gyvena šeimynose, taip sukuriant artimas sąlygas šeimos aplinkai.

„Akmenės rajono savivaldybės vaikų globos namų modernizavimas, siekiant pagerinti gyvenimo sąlygas ir paslaugų kokybę įstaigos gyventojams“, VP3-2.4-SADM-03-V-01-036

Rekonstruotas vaikų globos namų pastatas, kuriame įstaiga veiklą vykdo šeimynų principu, yra sudarytos sąlygos vaikams gyventi šeimai artimoje aplinkoje, padidintas socialinių įgūdžių ugdymo, sveikatos stiprinimo, fizinio lavinimo, bendravimo ir bendradarbiavimo vaidmuo vaikų socializacijos procesas.

Projektas prisidėjo prie darnaus vystymosi strategijos principų įgyvendinimo:

- aplinkosauginiu aspektu: Projektas turi teigiamą poveikį aplinkosaugai, nes gyvendami globos namų šeimynose, vaikai bus mokomi rūšiuoti atliekas, puoselėti globos namų aplinką. Atliekant rekonstrukcijos darbus bei įrengiant patalpas, buvo naudojamos tik kokybiškos, nekenksmingos aplinkai ir žmonėms medžiagos;
- ekonominiu aspektu: rekonstravus globos namų pastatą, modernizavus šildymo sistemą, taip pat naudojami energetiniai resursai, sumažėjo patalpų šildymo, elektros energijos, vandens sąnaudos;
- socialiniu aspektu: įgyvendinus Projektą pagerėjo teikiamų socialinių paslaugų tėvų globos netekusiems vaikams kokybė;
- regioniniu aspektu: projektas daro teigiamą poveikį bendruomenei ir padeda kryptingai mažinti socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičių.

Papildomai įrengti pėsčiųjų, dviračių takai tikėtina prisidės prie sveikos gyvensenos būdo skatinimo, aplinkai draugiškesnių transporto priemonių pasirinkimo. Vis dėlto tai daugeliu atvejų priklauso nuo visuomenės vertybių, įpročių, kurie keičiasi tik ilguoju laikotarpiu. Prie aplinkosaugos gerinimo taip pat tikėtina teigiamai prisidėjo užterštų teritorijų sutvarkymas, utilizuotos žemės pritaikymas ūkio reikmėms, aplinkos taršos šaltinio panaikinimas, vandens telkinių (upės) išvalymas.

„Naujosios Akmenės centrinės aikštės su prieigomis kompleksiškas sutvarkymas“, VP3-1.1-VRM-02-R-61-009

Projekto tikslas – pagerinti Naujosios Akmenės miesto centrinės aikštės su prieigomis prieinamumą, plečiant viešąją erdvę gyventojų laisvalaikiui, kultūrinei veiklai ir verslo poreikiams. Projekto metu atliktas Naujosios Akmenės centrinės aikštės su prieigomis kompleksiškas sutvarkymas, apimantis centrinės aikštės su prieigomis sutvarkymą, mažosios architektūros, aikštės laikrodžio išorės atnaujinimą, automobilių stovėjimo aikštelių plėtrą, paviršinių lietaus nuotekų surinkimo tinklų įrengimą, šaligatvių ir pėsčiųjų takų sutvarkymą, viešųjų erdvių apšvietimą, fontano įrengimą.

Projektas prisidėjo prie darnaus vystymosi principo įgyvendinimo šiose srityse:

- aplinkosaugos (įvykdyta apželdinimo programa, apsaugota statybvietė, išlaikyti visi aplinkosaugos reikalavimai);
- socialinėje (projekto metu pagerintas Naujosios Akmenės centrinės aikštės su prieigomis prieinamumas, kur organizuojami įvairūs renginiai, tokiu būdu plėtojamas kultūrinis gyvenimas, gyventojams sudarytos sąlygos aktyviai leisti laisvalaikį);
- ekonomikos (sutvarkius aikštę ir prieigas, prisidedama prie aikštėje plėtojamo traukos centro, ši vieta tapo patrauklesnė verslininkams, sukurtos palankesnės prekybos sąlygos, padidėjo aplink esančių įstaigų patrauklumas, sudarytos palankios sąlygos plėtoti smulkiajam verslui);
- regionų vystymo (viešųjų objektų infrastruktūros gerinimo darbai gerina Naujosios Akmenės miesto gyvenamąją aplinką. Kartu didinamas regiono patrauklumas bei mažinamas atsilikimas nuo kitų šalies regionų, pasižyminčių geresne gyvenamąja aplinka).

Apibendrinant, ES struktūrinių fondų lėšos didžiausią įtaką darė fizinės aplinkos gerinimo ir ekonominės veiklos skatinimo srityse, kuriant ir plėtojant socialinių ir sveikatos paslaugų bei gyvenamosios aplinkos infrastruktūrą. Įvertinus ES struktūrinių fondų investavimo kryptis ir stebimus socio-ekonominius bei aplinkos taršos rodiklių pokyčius, galima teigti, kad Akmenės savivaldybėje investicijos į ekonominės veiklos skatinimą galėjo daryti neigiamą įtaką aplinkos būklės rodikliams. Taigi ES investicijos reikšmingos įtakos darniams vystymuisi neturėjo.